

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA O‘QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Yuldasheva Nodira Turdaliyevna

Toshkent viloyati Bo‘stonliq tumani 11-umumta‘lim maktabi

“Boshlang‘ich ta‘lim” o‘qituvchisi.

Email: ynodira75@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20303562>

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘qish savodxonligini rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanishning nazariy va amaliy asoslari yoritiladi.

Mavzuning dolzarbligi O‘zbekiston maktab ta‘limida Milliy o‘quv dasturi, zamonaviy darsliklar va ilg‘or metodikalarni joriy etish vazifalari hamda xalqaro baholashlarda o‘qish savodxonligi muhim indikator sifatida qaralayotgani bilan belgilanadi. Tadqiqotning maqsadi o‘qish darslarida matnni anglash, izohlash, xulosa chiqarish va fikrni asoslash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan interfaol metodlar tizimini ilmiy-metodik jihatdan asoslashdan iborat. Maqolada normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro tadqiqotlar, o‘qish pedagogikasiga oid ilmiy manbalar tahlil qilindi; matn bilan ishlashning “matn oldi – matn davomida – matndan keyin” bosqichli modeli ishlab chiqildi. Natijada “Klaster”, “INSERT”, “Aqliy hujum”, “Juftlikda o‘qish”, “Rolli o‘qish”, “O‘zaro o‘qitish” va reflektiv savol-javob metodlarini PIRLS talablari bilan uyg‘unlashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berildi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim; o‘qish savodxonligi; interfaol metod; matnni tushunish; PIRLS; refleksiya; baholash.

USING INTERACTIVE METHODS TO DEVELOP READING LITERACY AMONG PRIMARY SCHOOL PUPILS

Annotation. The article discusses theoretical and practical foundations for using interactive methods to develop reading literacy among primary school pupils. The relevance of the topic is determined by current reforms in school education in Uzbekistan, the implementation of the National Curriculum, modern textbooks, and the increasing role of reading literacy in international assessments. The purpose of the study is to substantiate a system of interactive methods that helps pupils understand texts, interpret information, draw conclusions, and justify their opinions in reading lessons. The article is based on the analysis of regulatory documents, international research, and scientific literature on reading pedagogy. As a result, a three-stage model of working with a text — pre-reading, while-reading, and post-reading — is proposed. The paper offers practical recommendations for integrating clustering, INSERT, brainstorming, paired reading, role reading, reciprocal teaching, and reflective questioning with PIRLS-oriented reading tasks.

Keywords: primary education; reading literacy; interactive method; text comprehension; PIRLS; reflection; assessment.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В РАЗВИТИИ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация. В статье раскрываются теоретические и практические основы использования интерактивных методов для развития читательской грамотности

учащихся начальных классов. Актуальность темы определяется задачами внедрения Национальной учебной программы, современных учебников и передовых методик в школьном образовании Узбекистана, а также возрастающей значимостью читательской грамотности в международных исследованиях. Цель исследования состоит в научно-методическом обосновании системы интерактивных методов, способствующих пониманию текста, интерпретации информации, формулированию выводов и аргументации собственного мнения на уроках чтения. В статье использованы анализ нормативно-правовых документов, международных исследований и научной литературы по педагогике чтения. В результате предложена трехэтапная модель работы с текстом: до чтения, во время чтения и после чтения. Даны практические рекомендации по применению методов «Кластер», INSERT, мозговой штурм, парное чтение, ролевое чтение, взаимное обучение и рефлексивный вопрос-ответ в соответствии с задачами PIRLS.

Ключевые слова: начальное образование; читательская грамотность; интерактивный метод; понимание текста; PIRLS; рефлексия; оценивание.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim bosqichi bola shaxsining keyingi intellektual va kommunikativ rivojlanishi uchun poydevor vazifasini bajaradi. Ayniqsa, o'qish savodxonligi faqat matni tovush chiqarib o'qish yoki tezlik bilan o'qish ko'nikmasi emas, balki matndagi axborotni tushunish, izohlash, baholash va hayotiy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatidir. Shu sababli boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini faqat reproduktiv mashqlar bilan cheklash emas, balki o'quvchini faol fikrlashga, savol berishga, asoslashga va muloqotga undaydigan metodlar asosida tashkil etish zarur.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-son Farmonida 2022–2026-yillarda maktab ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur tasdiqlanib, maktab ta'limiga ilg'or xalqaro tajribalar asosida ishlab chiqilgan Milliy o'quv dasturini to'laqonli joriy etish hamda zamonaviy darsliklarni amaliyotga kiritish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan [1]. Bu vazifa boshlang'ich ta'lim o'qituvchisidan metodik yangilanish, o'quvchini dars jarayonining faol subyektiga aylantirish va natijani kompetensiyaviy mezonlar asosida baholashni talab qiladi.

Xalqaro PIRLS tadqiqoti to'rtinchi sinf o'quvchilarining o'qish yutuqlarini qiyosiy o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda badiiy tajriba orttirish hamda axborotni egallash va undan foydalanish maqsadidagi matnlar bilan ishlash baholanadi [3]. PIRLS yondashuvi boshlang'ich sinf o'quvchisidan matndagi ochiq ma'lumotni topish bilan birga, yashirin ma'noni anglash, dalillarni bog'lash, muallif fikrini izohlash va xulosani asoslashni ham talab etadi.

O'zbekistonning PIRLS 2021 natijalarida o'qish savodxonligini oshirish zarurati yaqqol ko'ringani ta'lim amaliyotida matni chuqur tushunishga yo'naltirilgan metodlarni kuchaytirish dolzarbligini ko'rsatadi [3; 4].

Muammo shundaki, ayrim darslarda matn ustida ishlash hali ham "o'qish – so'zlab berish – savollarga javob berish" ketma-ketligi bilan cheklanib qoladi.

Bunday yondashuv matn mazmunini qisqa muddatli eslab qolishga yordam bersa-da, mustaqil tahlil, mulohaza, baholash va ijodiy fikrlashni yetarli darajada rivojlantirmaydi. Interfaol metodlar esa o'quvchi faolligini oshirib, uni matn mazmunini birgalikda kashf etish, fikrini asoslash va boshqalarning fikrini tinglashga o'rgatadi.

Maqolaning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligini rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslarini aniqlash hamda o'qish darslarida qo'llash mumkin bo'lgan bosqichli modelni taklif etishdan iborat. Maqsaddan kelib chiqib quyidagi vazifalar belgilandi: o'qish savodxonligi tushunchasini pedagogik nuqtayi nazardan izohlash; interfaol metodlarning o'qish ko'nikmalariga ta'sirini ilmiy manbalar asosida tahlil qilish; matn bilan ishlashning bosqichli algoritmini ishlab chiqish; baholash indikatorlarini taklif etish.

ADABIYOTLAR SHARHI

O'qishni o'rgatish bo'yicha xalqaro ilmiy adabiyotlarda savodxonlik bir necha o'zaro bog'liq komponentlar orqali tushuntiriladi: tovush-harf munosabatini anglash, so'zlarni tanish, ravon o'qish, lug'at boyligi, matnni tushunish va metakognitiv nazorat. National Reading Panel hisobotida samarali o'qish ta'limi fonemik ong, tizimli fonika, ravonlik, lug'at va tushunish strategiyalarini birgalikda rivojlantirishga tayanishi ko'rsatiladi [5]. Demak, interfaol metodlar o'z-o'zidan maqsad emas, balki mazkur komponentlarni maqsadli rivojlantirish vositasidir.

Reading comprehension strategies yo'nalishidagi dalillar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarga taxmin qilish, savol tuzish, aniqlashtirish, xulosa chiqarish, umumlashtirish va grafik tashkilotchilar yordamida fikrni tartibga solish kabi strategiyalarni o'rgatish o'qish natijalarini yaxshilashi mumkin. Education Endowment Foundation ma'lumotlariga ko'ra, o'qish tushunish strategiyalarining o'rtacha ta'siri bir o'quv yilida qo'shimcha yetti oyga teng rivojlanish sifatida baholanadi; dalillar bazasi esa 184 tadqiqotga tayanadi [6]. Bu raqamlar boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun strategik, izchil va takroriy metodik ishning ahamiyatini ko'rsatadi.

EEFning boshlang'ich ta'lim savodxonligiga oid tavsiyalarida 7–11 yoshli o'quvchilar uchun o'qish, yozish, lug'at va og'zaki nutqni birgalikda rivojlantirish muhimligi qayd etiladi [7].

Mazkur yondashuv boshlang'ich sinfda o'qish darsini faqat ona tili yoki adabiy o'qish fani doirasida emas, balki atrof-muhit, matematika va boshqa fanlardagi matnlarni tushunish bilan ham bog'lash zarurligini ko'rsatadi.

Interfaol o'qish metodlarining nazariy asoslaridan biri L. S. Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi haqidagi g'oyasidir. Unga ko'ra bola kattalar yoki kuchliroq tengdoshlar ko'magida mustaqil bajara olmaydigan vazifalarni bajarishga yaqinlashadi [10]. O'qish darsidagi juftlikda ishlash, guruhli tahlil va o'zaro savol berish aynan shu didaktik imkoniyatni yaratadi: kuchli o'quvchi fikrni modellashtiradi, qiynalayotgan o'quvchi esa muloqot orqali strategiyani egallaydi.

A. Palincsar va A. Brown tomonidan ishlab chiqilgan "reciprocal teaching" yoki o'zaro o'qitish yondashuvi matnni tushunishda to'rtta faoliyatni — bashorat qilish, savol berish, aniqlashtirish va umumlashtirishni — markazga qo'yadi [8]. Duke va Pearson esa samarali tushunish ta'limida o'qituvchi modellashtirishi, boshqariladigan mashq, mustaqil qo'llash va

strategiyalarni moslashtirish bosqichlari zarurligini ta'kidlaydi [9]. Bu qarashlar boshlang'ich sinfda interfaol metodlardan foydalanish tizimli va bosqichli bo'lishi kerakligini asoslaydi.

Baholash nuqtayi nazaridan Hattie tadqiqotlari o'quvchi nimani o'rganayotganini ko'rishi, o'qituvchi esa o'quvchi tafakkuridagi qiyinchilikni aniqlashi zarurligini ko'rsatadi [11]. Fisher, Frey va Hattie savodxonlik darslarida "ko'rinadigan o'rganish" o'qituvchi modeli, aniq maqsad, muvaffaqiyat mezonlari va teskari aloqaga tayanishini qayd etadi [12]. Shuning uchun interfaol metodlar o'yinchanlik bilan emas, balki aniq didaktik maqsad, mezon va refleksiya bilan bog'langanda samarali bo'ladi.

METODOLOGIYA

Maqola ilmiy-metodik va analitik xarakterga ega. Tadqiqot materiali sifatida maktab ta'limini rivojlantirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar, PIRLS 2021 xalqaro tadqiqoti materiallari, o'qish pedagogikasiga oid ilmiy manbalar hamda boshlang'ich sinf o'qish darslarida qo'llanadigan interfaol metodlar tanlandi. Bibliografik tavsiflashda O'z DSt 1215:2009 hamda GOST uslubidagi bibliografik yozuv talablariga tayanildi [2].

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: 1) normativ-huquqiy hujjatlarni mazmuniy tahlil qilish; 2) ilmiy adabiyotlarni qiyosiy-didaktik tahlil qilish; 3) o'qish darsini bosqichli modellashtirish; 4) o'quvchi faoliyatini mezonli baholash indikatorlarini ishlab chiqish. Empirik natijalarni sun'iy ko'rsatmaslik maqsadida maqolada aniq sinf bo'yicha foizli tajriba-sinov natijalari berilmadi; natijalar dalillarga asoslangan metodik model va qo'llash shartlari sifatida talqin qilindi.

Tadqiqot savollari quyidagicha belgilandi: birinchidan, boshlang'ich sinfda o'qish savodxonligi qaysi tarkibiy ko'nikmalar orqali namoyon bo'ladi; ikkinchidan, interfaol metodlar ushbu ko'nikmalarni qanday pedagogik mexanizm orqali rivojlantiradi; uchinchidan, o'qituvchi interfaol faoliyatni baholash va refleksiya bilan qanday bog'lashi mumkin?

Modelni ishlab chiqishda o'qish darsidagi faoliyat uch bosqichga ajratildi: matn oldi tayyorgarligi, matn davomida anglash va matndan keyingi tahlil-refleksiya. Bunday bosqichlash o'quvchini avval motivatsiya va taxmin qilishga, so'ng matn ichidagi dalillarni kuzatishga, yakunda esa umumlashtirish, baholash va fikrni asoslashga olib keladi.

NATIJARLAR

Tahlil natijasida boshlang'ich sinf o'qish darslari uchun interfaol metodlarni PIRLSga yo'naltirilgan o'qish ko'nikmalari bilan uyg'unlashtiruvchi uch bosqichli metodik model ishlab chiqildi. Modelda har bir metod o'quvchi faoliyati, kutiladigan ko'nikma va baholash indikatorini bilan bog'lanadi.

Jadval 1

O'qish savodxonligini rivojlantirishga yo'naltirilgan interfaol metodik model

Bosqich	Interfaol metodlar	Didaktik vazifa	Baholash indikatorini
Matn oldi	Aqliy hujum, bashorat, klaster, lug'at xaritasi	Mavzuga qiziqish uyg'otish, oldingi bilimni faollashtirish, muhim so'zlarni aniqlash	O'quvchi sarlavha va rasm asosida 2-3 taxmin ayta oladi; yangi so'zga izoh beradi

Matn davomida	Juftlikda o'qish, to'xtab o'qish, INSERT, savol kartalari	Dalilni topish, asosiy fikrni ajratish, tushunilmagan joyni aniqlashtirish	O'quvchi matndan dalil keltiradi; "bilaman/yangi/tushunmadim" belgilarini qo'llaydi
Matndan keyin	O'zaro o'qitish, rolli o'qish, Venn diagrammasi, "Bitta savol — bitta dalil"	Xulosa chiqarish, qahramon yoki hodisani baholash, fikrni dalil bilan asoslash	O'quvchi fikrini matn dalili bilan asoslaydi; qisqa og'zaki yoki yozma xulosa tuzadi
Refleksiya	"Men bildim — men tushundim — men savol beraman", exit-ticket	O'z o'rganishini anglash, keyingi o'qish maqsadini belgilash	O'quvchi qaysi strategiya yordam berganini aytadi; keyingi vazifani belgilaydi

Modelning birinchi natijasi shundan iboratki, interfaol metodlar o'quvchini matn oldidan faol tayyorgarlikka olib kiradi. Masalan, "Aqliy hujum" va "Klaster" metodlari orqali o'quvchilar mavzu bo'yicha oldingi bilimlarini faollashtiradi, kalit so'zlarni taxmin qiladi va matnga nisbatan savol bilan kiradi. Bu jarayon o'qituvchiga o'quvchilarning lug'aviy hamda mazmuniy tayyorgarligini aniqlash imkonini beradi.

Ikkinchi natija matn davomida anglashni boshqarish bilan bog'liq. "To'xtab o'qish" usulida o'qituvchi matnni mantiqiy qismlarga ajratadi va har bir qismdan keyin "Nima sodir bo'ldi?", "Qaysi dalil buni ko'rsatadi?", "Keyin nima bo'lishi mumkin?" kabi savollar beradi. Bu savollar o'quvchini matnni faqat eshitish yoki qayta hikoya qilishdan ko'ra, dalil izlash va taxminini tekshirishga o'rgatadi.

Uchinchi natija o'zaro o'qitish metodining boshlang'ich sinf sharoitiga moslashtirilgan shaklini taklif qilishdan iborat. Guruhda to'rt rol belgilanadi: "bashoratchi", "savolchi", "aniqlashtiruvchi" va "umumlashtiruvchi". Dastlab bu rollarni o'qituvchi namunaviy tarzda ko'rsatadi, keyin o'quvchilar juftlik yoki kichik guruhda bajaradi. Bunday yondashuv o'quvchining mustaqil metakognitiv nazoratini kuchaytiradi, chunki u o'zidan "Men nimani tushundim?", "Qaysi joy menga qiyin bo'ldi?", "Fikrimni qaysi dalil bilan isbotlayman?" degan savollarni so'ray boshlaydi [8; 9].

To'rtinchi natija baholash indikatorlarini aniqlashtirishdir. O'qish savodxonligini baholash faqat tezlik yoki to'g'ri talaffuz bilan cheklanmasligi kerak. Dars yakunida quyidagi indikatorlar kuzatilishi mumkin: matndan aniq ma'lumotni topish; asosiy fikrni aytish; qahramon harakatiga munosabat bildirish; fikrini matn dalili bilan asoslash; yangi so'zdan gap tuzish; o'qigan matn bo'yicha savol berish; o'z o'rganishini baholash. Bu indikatorlar PIRLSda qo'llanadigan tushunish, izohlash va baholash ko'nikmalariga yaqin turadi [3].

Beshinchi natija shuki, interfaol metodlar darsning barcha vaqtini egallab olmasligi, balki aniq maqsadga xizmat qilishi kerak. Masalan, 35–40 daqiqalik darsda 5 daqiqa matn oldi motivatsiyasi, 15–18 daqiqa boshqariladigan o'qish, 10 daqiqa guruhli tahlil, 5 daqiqa refleksiya va baholashga ajratilishi mumkin. Bu taqsimot qat'iy sxema emas, ammo o'qituvchiga metodni maqsad, vaqt va natija bilan bog'lash imkonini beradi.

DISKUSSIYA

Natijalar shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlardan samarali foydalanish uchun uchta shart muhim: matn tanlash, o'qituvchi modeli va baholash mezonini. Birinchidan, matn o'quvchining yoshiga, lug'aviy zaxirasiga va kognitiv tayyorgarligiga mos bo'lishi lozim. Juda oson matn fikrlashni faollashtirmaydi, juda qiyin matn esa o'quvchida muvaffaqiyatsizlik hissini kuchaytiradi. EEF tavsiyalarida ham matnlar o'quvchi imkoniyatiga mos, lekin yetarlicha chaqiriq beradigan darajada tanlanishi zarurligi qayd etiladi [6].

Ikkinchidan, o'qituvchi interfaol metodni avval modellashtirishi kerak. Masalan, "Men hozir sarlavhaga qarab taxmin qilaman", "Men bu gapni tushunmadim, demak, avvalgi gapga qaytaman", "Men fikrimni mana shu jumla bilan isbotlayman" kabi ovoz chiqarib fikrlash usullari o'quvchilarga ichki o'qish strategiyasini ko'rsatadi. Shundan keyingina o'quvchilardan mustaqil savol tuzish yoki xulosa chiqarish talab etilishi maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, interfaol metod baholash bilan bog'lanmasa, u faqat tashkiliy faollik darajasida qolib ketishi mumkin. Shuning uchun har bir metoddan oldin "Bugun nimani o'rganamiz?" va "Muvaffaqiyatni qanday bilamiz?" savollariga javob berilishi lozim. Masalan, "Bugun qahramonning xatti-harakatini baholaymiz; muvaffaqiyat mezonini — fikrni kamida bitta matn dalili bilan asoslash". Bunday yondashuv o'quvchiga aniq maqsad beradi va o'qituvchiga teskari aloqa berishni osonlashtiradi [11; 12].

Interfaol metodlarning afzalligi o'quvchi nutqini faollashtirishida ham ko'rinadi. O'quvchi savol berganda, dalil keltirganda, boshqa fikrga qo'shilganda yoki e'tiroz bildirganda, u matnni qayta ishlaydi. Bu jarayon o'qish savodxonligini og'zaki nutq, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy hamkorlik bilan bog'laydi. Shu bilan birga, o'qituvchi barcha o'quvchilarning ishtirokini nazorat qilishi kerak; aks holda faqat faol o'quvchilar javob beradi, sust o'quvchilar esa kuzatuvchi bo'lib qoladi.

Raqamli texnologiyalar ham o'qish savodxonligini rivojlantirishda yordamchi vosita bo'lishi mumkin. Biroq texnologiya interfaollikning o'zi emas; u o'quvchiga matn bilan ishlashda tezkor teskari aloqa, multimodal tushuntirish yoki individual mashq imkonini bergandagina samarali bo'ladi. EEF ma'lumotlarida raqamli vositalar ayrim holatlarda o'qish tushunishini yaxshilashi mumkinligi, ayniqsa ular aniq strategiyani mashq qildirish va fikr-mulohaza berishga xizmat qilganda foydali ekani qayd etiladi [6].

Tadqiqotning cheklangan tomoni shundaki, maqola muayyan sinfdagi o'tkazilgan empirik tajriba-sinov natijalarini emas, balki normativ, xalqaro va ilmiy manbalar asosida ishlab chiqilgan metodik modelni taqdim etadi. Keyingi tadqiqotlarda mazkur modelni 2–4-sinflarda tajriba-sinovdan o'tkazish, o'quvchilarning matnni tushunish, lug'at boyligi va reflektiv javoblari bo'yicha oldingi va keyingi natijalarni solishtirish maqsadga muvofiq.

XULOSA

Boshlang'ich sinfdagi o'qish savodxonligini rivojlantirish ta'lim sifatining muhim sharti hisoblanadi. O'quvchi matnni to'g'ri va ravon o'qishi bilan birga, undagi axborotni tushunishi, izohlashi, baholashi va fikrini dalil bilan asoslay olishi zarur. Interfaol metodlar aynan shu ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi, chunki ular o'quvchini passiv tinglovchidan faol fikrlovchi va muloqot ishtirokchisiga aylantiradi.

Maqolada taklif etilgan uch bosqichli model — matn oldi, matn davomida va matndan keyingi faoliyat — o‘qish darsini tizimli tashkil etishga yordam beradi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “INSERT”, juftlikda o‘qish, rolli o‘qish, o‘zaro o‘qitish va reflektiv savol-javob metodlari aniq maqsad, mos matn, o‘qituvchi modeli va baholash indikatori bilan uyg‘unlashganda samarali natija beradi.

Amaliy tavsiya sifatida boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilari har bir o‘qish darsida kamida bitta tushunish strategiyasini maqsadli o‘rgatishi, o‘quvchilardan fikrni matn dalili bilan asoslashni talab qilishi, guruhli ishda rollarni aniq taqsimlashi va dars yakunida qisqa refleksiya tashkil etishi lozim. Bu yondashuv o‘qish savodxonligini rivojlantirish bilan birga, o‘quvchilarning nutqi, mustaqil fikrlashi va hamkorlik madaniyatini ham mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-son “2022–2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. — URL: <https://lex.uz/docs/-6008663> (murojaat sanasi: 19.05.2026).
2. O‘z DSt 1215:2009. Axborot, kutubxonachilik va nashriyotchilik ishi bo‘yicha standartlar tizimi. Bibliografik yozuv. Bibliografik tavsif. Umumiy talablar va tuzish qoidalari. — Toshkent: “O‘zstandart” agentligi, 2009.
3. Mullis I. V. S., von Davier M., Foy P., Fishbein B., Reynolds K. A., Wry E. PIRLS 2021 International Results in Reading. — Boston: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College; Amsterdam: IEA, 2023. — URL: <https://pirls2021.org/results/> (accessed: 19.05.2026).
4. Ismailov A., Kholmiraev F., Karimberdiev K. Uzbekistan // PIRLS 2021 Encyclopedia: Education Policy and Curriculum in Reading. — Boston: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College; Amsterdam: IEA, 2023. — URL: <https://pirls2021.org/uzbekistan> (accessed: 19.05.2026).
5. National Reading Panel. Teaching Children to Read: An Evidence-Based Assessment of the Scientific Research Literature on Reading and Its Implications for Reading Instruction. — Washington, DC: National Institute of Child Health and Human Development, 2000. — 449 p.
6. Education Endowment Foundation. Reading Comprehension Strategies // Teaching and Learning Toolkit. — London: EEF, updated October 2025. — URL: <https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/teaching-learning-toolkit/reading-comprehension-strategies> (accessed: 19.05.2026).
7. Education Endowment Foundation. Improving Literacy in Key Stage 2. Guidance Report. 2nd ed. — London: EEF, 2021. — URL: <https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/guidance-reports/literacy-ks2> (accessed: 19.05.2026).
8. Palincsar A. S., Brown A. L. Reciprocal Teaching of Comprehension-Fostering and Comprehension-Monitoring Activities // Cognition and Instruction. — 1984. — Vol. 1, No. 2. — P. 117–175.

9. Duke N. K., Pearson P. D. Effective Practices for Developing Reading Comprehension // What Research Has to Say About Reading Instruction / ed. by A. E. Farstrup, S. J. Samuels. — Newark, DE: International Reading Association, 2002. — P. 205–242.
10. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. — 159 p.
11. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. — London; New York: Routledge, 2009. — 392 p.
12. Fisher D., Frey N., Hattie J. Visible Learning for Literacy, Grades K–12: Implementing the Practices That Work Best to Accelerate Student Learning. — Thousand Oaks, CA: Corwin, 2016. — 216 p.